

УДК 502.4(47.74)

МІЖНАРОДНИЙ БІОСФЕРНИЙ РЕЗЕРВАТ «РОЗТОЧЧЯ»

студ. V курсу Ільчишин С., науковий керівник ст. викладач Мельничук В.П.

Розглянуто міжнародний біосферний резерват “Розточчя”, його зонування та функціонування, як одного з важливих об’єктів природно-заповідного фонду. З’ясовано, що створення та функціонування біосферного резервату “Розточчя” сприяє покращенню результатів у збереженні біологічного та ландшафтного різноманіття та забезпеченні сталого розвитку унікального регіону Розточчя.

Ключові слова: природоохоронна діяльність, біосферний резерват “Розточчя”, функціональне зонування території.

Постановка проблеми та аналіз попередніх досліджень

Вивчення та аналіз діяльності та функціонального зонування міжнародного біосферного резервату “Розточчя” дає змогу оцінити рівень природоохоронних заходів на його території, що здійснюються задля збереження біологічного та ландшафтного різноманіття унікального регіону Розточчя. Дослідженням цієї теми активно займалися Брусак В.П., Зінько Ю.В., Парчук Г.В., Стойко С.М. та інші. У їх працях досліджено просторову структуру та функціональне зонування української частини міжнародного біосферного резервату “Розточчя”.

Головним завданням у даній роботі є дослідження структури та зонування біосферного резервату “Розточчя”, його функціонування та аналіз природоохоронної діяльності, що спрямована на збереження унікальної природи регіону.

Виклад основного матеріалу

Біосферний резерват “Розточчя” – перший резерват в Україні нового типу. Це територія, що включає в себе окремі природоохоронні об’єкти як природні ядра для збереження біорізноманіття регіону Розточчя, що відзначається високою видовою насиченістю та унікальністю ландшафтів.

Біосферний резерват “Розточчя” розташований у Львівській області в межах Головного Європейського вододілу, що розділяє річкові басейни Чорного та Балтійського морів. Загальна площа біосферного резервату “Розточчя” - 74828,0 га.

У 2011 році біосферний резерват “Розточчя” включено до світової мережі біосферних резерватів, як ділянку транскордонного білатерального українсько-польського резервату [1].

Зонування біосферного резервату “Розточчя”.

Біосферний резерват “Розточчя” включає такі функціональні зони:

- природне ядро (3314,6 га),
- буферну зону (10874,2 га),
- транзитну зону (60638,7 га) (рис.1., табл.1.).

Заповідна зона складається з тринадцяти природних ядер, які включають територію ПЗ “Розточчя” (2084 га), заповідну зону

Яворівського НПП (661,6 га), заповідне урочище “Немирівське” (276 га), заповідні зони РЛП “Равське Розточчя” (293 га, в т.ч. Потелицький гідрологічний заказник 162 га), що разом становить 4,5% від території біосферного резервату. На території заповідної зони забороняється господарська діяльність, дозволене проведення наукових досліджень та еколого-освітня діяльність, а також проведення природоохоронних заходів щодо збереження рідкісних видів флори та фауни, рідкісних біотопів [3].

Буферна зона займає частину Яворівського НПП, РЛП «Равське Розточчя», Страдчівського НВЛК та землі інших користувачів. На території об'єктів ПЗФ здійснюється діяльність відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України», лісогосподарських підприємств - відповідно до Лісового кодексу України. Для населення дозволені традиційні види природокористування; збір грибів, ягід, лікарських рослин для власних потреб, спортивне рибальство, сінокосіння, випасання худоби, науковий, еколого-освітній туризм.

Транзитна зона - зона співробітництва біосферного резервату становить 60638,7 га. З них 4573,2 га займає Яворівський НПП, 17974 га - РЛП “Равське Розточчя” та масив площею 38091,5 га, що не належить природоохоронним територіям. Велику площу цієї території займають землі Державного лісогосподарського підприємства „Галсільліс”, Державного підприємства “Рава-Руське лісове господарство”, агрофірми, об'єкти стаціонарної рекреації. На території є значна кількість невеликих озер, малих річок. Долини річок та приозерні території заболочені, луки використовуються населенням для сінокосіння [5].

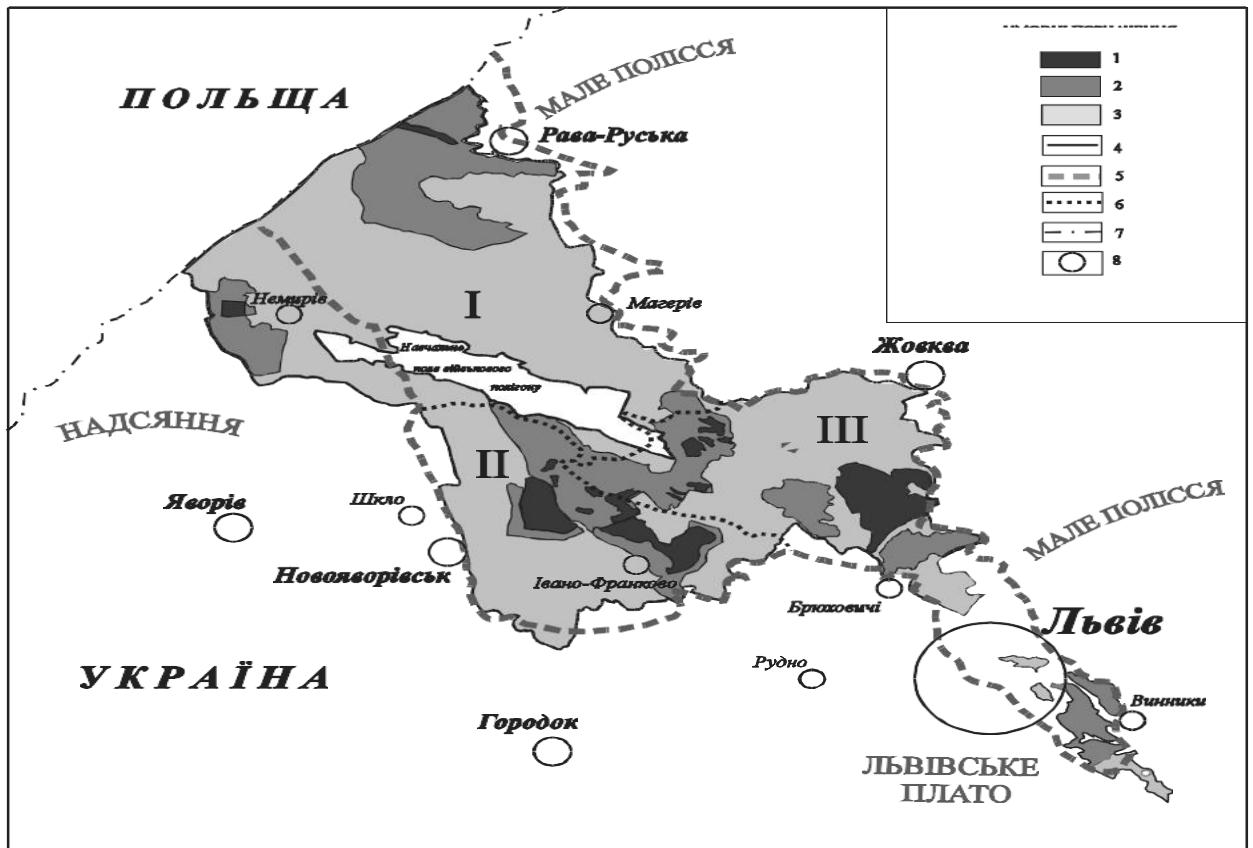

Рис.1. Зонування української частини міжнародного біосферного резервату «Розточчя»: функціональні зони біосферного резервату: 1- заповідне ядро, 2 - буферна зона, 3 - транзитна зона.

Таблиця 1.

Функціональне зонування території біосферного резервату «Розточчя».

Землекористувачі	Природне ядро		Буферна зона		Транзитна зона		Усього	
	га	%	га	%	га	%	га	%
ПЗ «Розточчя»	2084,5	2,8					2084,5	2,8
НПП «Яворівський»	661,6	0,9	1873,2	2,5	4573,2	7	7108	10,4
РЛП «Равське Розточчя»	293	0,4	836	1,1	17974	24,1	19103	25,6
«Рава-Руське» ДП ЛГ, Немирів	276	0,4	–	–	–	–	276	0,4
Землі, що не належать об'єктам ПЗФ	–	–	8165	11	38091,5	49,8	46256,5	60,8
Усього	3314,6	4,5	10874,2	14,6	60638,7	80,9	74828,0	100

Для території біосферного резервату характерна велика кількість населених пунктів. Більшість з них - це невеликі села з населенням менше 2 тис. осіб. Сільські ради об'єднують декілька сіл і хуторів.

На території транзитної зони є сакральні об'єкти. Християнські святині - монастир у с. Крехів, печерний монастир у с. Страдч, джерело цілющої води „Заглина”, пам'ятки іудейської культури - синагоги в смт Немирів, Івано-Франкове, м. Жовква (поруч з транзитною зоною), кіркут в смт Немирів. У с. Потелич є найбільше в Західній Україні поховання німецьких воїнів, загиблих у другій світовій війні, щороку сюди приїжджають з Німеччини тисячі людей. У смт Івано-Франкове є поховання воїнів, що загинули у першій світовій війні.

На території транзитної зони є невеликі озера, ставки, малі річки, де проводиться спортивне рибальство, у штучних ставках - промислове розведення риби, традиції якого на Розточчі започатковані у середині XVI століття. В майбутньому ці об'єкти заплановано використовувати як туристично-рекреаційну базу (розвиток спортивного рибальства, плавання на човнах та ін.).

У долинах річок і на приозерних територіях значні площі займають луки, які використовуються населенням для випасання худоби та сінокосіння. На території біосферного резервату традиційне тваринництво розглядається як один з пріоритетних видів сільськогосподарської діяльності. Важливим завданням діяльності біосферного резервату є збереження, розвиток і підтримка народних промислів, серед яких збереглися глибокі традиції різьби по дереву, малярство, гончарство, плетіння з лози та рогозу [2].

Більша частина Розточчя вкрита лісами, в яких, починаючи з XVIII століття, ведеться добре організоване лісове господарство. Крім деревини, ліси багаті на різноманітні корисні продукти харчування: ягоди, гриби, лікарські трави, горіхи та ін.

На базі ПЗ „Розточчя” та Яворівського НПП створені екологічні центри, які займаються еколого-просвітницькою та виховною роботою. Екоцентри проводять акції, спрямовані на охорону довкілля: „Допоможи птахам взимку”, „Збережемо первоцвіти”, „Штучна гніздівля”, „День Дерева”, „День Землі”, „День збереження дикої флори і фауни”, „Всесвітній день охорони навколишнього середовища” тощо. Такі акції звертають увагу підростаючого покоління на певні екологічні проблеми та пропонують дієві шляхи їх вирішення. У природному заповіднику „Розточчя” працює музей природи, який щорічно відвідують від 3 до 7 тис. осіб, серед них школярі, студенти, вчителі, науковці. Природний заповідник та національний парк є базами для проведення практик Львівського національного університету ім. І. Франка, Національного лісотехнічного університету України, активно співпрацюють з академічними установами України: Державним природознавчим музеєм, Інститутами зоології, ботаніки, гідробіології, екології Карпат та багатьма

закордонними установами (Шведським університетом сільськогосподарських наук, Розточанським та Ойцовським парками Польщі та ін.).

На території об'єктів ПЗФ облаштовані екологічні стежки та науково-пізнавальні маршрути, які допомагають відвідувачам більше дізнатися про природу рідного краю. В екоцентрах працюють різні екологічні гуртки: "Зелена школа", "Юні зоологи", "Юні дендрологи" та інші, а також шкільне лісництво.

Особливості функціонування міжнародного біосферного резервату "Розточчя".

Завдяки сприятливому географічному положенню та біогеографічній оригінальності, біосферний резерват відіграє важливу роль у проведенні екологічних досліджень, моніторингу, освітніх і навчальних заходів щодо збереження біорізноманіття та сталого розвитку не лише на заході України, але й у Східній Європі в цілому. Біосферний резерват виконує важливе значення у справі вдосконалення регіональних програм екологічної освіти та підвищення фахового рівня студентів. Налагодження співпраці між науковими відділами суб'єктів біосферного резервату - Яворівського НПП та ПЗ "Розточчя" з університетами міста Львова сприятиме підвищенню рівня спільних наукових програм щодо охорони довкілля та збереження видового біологічного і ландшафтного різноманіття [4].

При створенні таких міждержавних природоохоронних територій зростає площа територій із заповідним режимом. У результаті послаблюється так званий "острівний ефект" відокремлених заповідних об'єктів, під охорону потрапляють більші, а відповідно - більш життєздатні популяції, створюються умови для міграції тварин, полегшується проведення реінтродукції тварин, особливо великих хижаків, яким для збереження популяції потрібні значні площі [2]. Прикордонні території з охоронним режимом можуть мати спільний банк насіння та розсадник рідкісних видів, які підтримуються людиною. В межах міждержавних природоохоронних територій об'єднуються зусилля країн у боротьбі з пожежами, бракон'єрами, незаконною торгівлею, насамперед, рослинною та тваринною сировиною. Великі переваги цих територій для розвитку туризму, екологічного виховання, обміну інформаційних матеріалів про різні форми і способи охорони природи у сусідніх країнах [6].

Європейські держави приділяють велику увагу екологічній значущості міждержавних природно-заповідних територій. Вони є тими "вузлами", які з'єднують між собою екологічні мережі різних країн. Вони у Всеєвропейській екомережі виконують одночасно роль центрів та екокоридорів. Необхідність їх створення зумовлена тим, що природа не визнає державних кордонів. Деякі унікальні природні комплекси, території й об'єкти, які особливо охороняються, знаходяться на території кількох держав, що потребує координації їх зусиль.

При створенні міждержавних природно-заповідних територій здійснюється співробітництво країн, які їх заснували, у організаційному, науковому, еколого-просвітницькому та інших аспектах.

Включення до міжнародного біосферного резервату природоохоронних територій Розточчя сприяє покращенню його екологічної репрезентативності і, водночас, дозволяє спільними зусиллями екологів двох країн вирішувати пріоритетні завдання щодо збереження біологічної різноманітності та забезпечення сталого розвитку в регіоні. Тому цей проект підтриманий на багатьох міжнародних конференціях з охорони природи Розточчя, у наукових публікаціях польських та українських вчених, у рішеннях Міністерств з охорони навколишнього середовища двох держав. Резерват має також вагоме значення для розвитку міжнародного туризму. Взаємне відвідування біосферного резервату сприятиме культурному зближенню та духовному взаємозбагаченню населення двох держав. У цьому полягає важливе культурне та екогуманне значення біосферного резервату “Розточчя” [2]

ВИСНОВКИ

За результатами роботи охарактеризовано і проаналізовано функціонування та зонування території міжнародного біосферного резервату “Розточчя”. Можна зробити наступні висновки:

Міжнародний біосферний резерват “Розточчя” – це унікальна територія, що включає в себе окремі природоохоронні об’єкти як природні ядра, а також буферну та транзитну зони. Він займає частину заходу України та сходу Польщі, відзначається високою видовою насиченістю, різноманітним ландшафтом, як частина Головного Європейського вододілу, має глобальне природоохоронне значення.

Головною метою діяльності міжнародного біосферного резервату “Розточчя” є створення механізмів, спрямованих на збереження природних і культурних ресурсів, розвиток місцевих громад, невиснажливе природокористування, координація територіального планування і управління на засадах зрівноваженого розвитку в Україні і Польщі, розвиток наукових досліджень, моніторингу, екологічної освіти, впровадження спільної туристичної політики, формування самобутності Розточчя на туристичній карті Європи та його значної ролі у загальній системі охорони природи в Україні і Польщі.

Список використаної літератури

1. Біосферний резерват “Розточчя”// Департамент екології та прир. рес. Львівської облдержадміністрації. – Львів, 2016. – 40 с.
2. Біосферний резерват “Розточчя” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.naturalist.if.ua/?p=4532>
3. Брусак В.П., Зінько Ю.В., Кричевська Д.А., Данчук О.Т., Криницький Г.Т., Стрянець Г.В., Майданський М.А. Просторова структура і функціональне зонування української частини проектованого біосферного

резервата “Розточчя” . Вісник Львівського університету. Серія географічна. Вип.34. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Ів.Франка, 2007. - 19-30 с.

4. Онищенко В.А. Біосферний резерват “Розточчя” // Міждержавні природно-заповідні території України / За. заг. ред. Т.Л. Андрієнко. – К., 1998. – 47–54 с.

5. Парчук Г. В., Бовт Я., Стрямець Г. та ін. Територіальна структура та зонування біосферного резервату «Розточчя» // Наук. вісн. НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. 2010. Вип. 20.16. 80–86 с.

6. Стойко С.М. Концепція міжнародної мережі біосферних резерватів та критерії функціонального визначення українсько-польського біосферного резервату на Розточчі // Розточанський збір-2000: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кн.1. – Львів: Меркатор, 2001. – 50–56 с.